

patiebatur in Christo ex parte sui objecti, scilicet Dei, qui non erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis et gaudii. Secundum autem illum modum passionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte sui subjecti, sic omnes potentie animæ Christi patiebantur; omnes enim potentie animæ radicantur in essentia ejus, ad quam pervenit passio, passio corpore, cujus est actus.

Ad primum ergo dicendum quod, licet intellectus, secundum quod est potentia quedam, non sit corporis actus, essentia tamen animæ est corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiva, ut in prima parte habitum est¹.

Ad secundum dicendum, quod illa ratio procedit de passione quæ est ex parte proprii objecti, secundum quam superior ratio in Christo passa non fuit.

Ad tertium dicendum, quod dolor tunc dicitur esse passio perfecta, per quam anima perturbatur, quando passio sensitivæ partis pertingit usque ad immutandum rationem a rectitudine sui actus, ut, scilicet, sequatur passionem, et non habeat liberum arbitrium super eam. Sic autem passio sensitivæ partis non pervenit in Christo usque ad rationem, sed ex parte subjecti, sicut dictum est².

Ad quartum dicendum, quod intellectus speculativus non potest habere dolorem, vel tristitiam ex parte sui objecti, quod est verum, absolute consideratum, quod est perfectio ejus. Potest tamen ad ipsum pertingere dolor vel causa doloris per modum jam dictum³.

COMMENTARIUS.

1. Dubium primum.—*Responsio.*—In titulo hujus articuli multæ quæstiones continentur, quas D. Thomas in corpore distinguit, ut bene Cajet. explicat. Sed una tantum est, in qua nonnihil potest esse difficultatis, quæ a nobis in superioribus est satis tractata. Prima ergo quæstio est, an tota anima Christi secundum essentiam suam dolores passa sit, et in hac licet videatur esse aliqua controversia inter D. Thomam hic, qui affirmat, et inter Scotum, in 3, d. 15, qui hoc negare videtur, tamen in re non potest esse controversia; quia et certum est dolorem non recipi immediate in essentia animæ, sed in potentia, cujus est actus vitalis et immanens; et certum etiam

¹ Q. 77, art. 6 et 8.

² In corp. art.

³ In corp. art.

est totam animam secundum essentiam esse principale principium doloris, et hoc sensu ipsam pati et sentire dolorem.

2. Dubium secundum.—*Responsio.*—Altera quæstio est, an omnes potentie animæ Christi passæ fuerint ex parte subjecti; et hæc quæstio videtur potius de modo loquendi quam de re. Quia potentiam aliquam pati solum ex parte subjecti, nihil aliud esse videtur (quantum ex D. Thoma colligitur) quam quod subjectum, in quo talis potentia existit seu radicatur, patitur, et hoc modo ex decisione prioris quæstionis est manifestum, omnes potentias animæ Christi passas esse patiente ipsa anima, in qua omnes potentie radicantur. Sed revera valde improprie dicitur aliqua potentia pati, solum quia est in subjecto quod per aliam potentiam patitur, nisi passio unius potentie aliquo modo redundet in alteram, impediendo illam a sua actione, vel alio simili modo. Ut in exemplo D. Thomæ, quando tactus, qui est in oculo, patitur, dicitur visus pati, quia illa passio aliquo modo redundat in visum, nam dum alteratur tactus, mutatur dispositio necessaria in organo ad exercendam convenienti modo operationem visus. Quod si hoc rigoroso sensu hæc secunda quæstio ageretur, negandum potius esset Christum passum esse ex parte subjecti secundum omnes animæ potentias, quia passio aut dolor unius potentie, quantumvis maximus, non redundabat necessario in omnes, etiamsi omnes in eadem anima radicarentur, neque impediabat illas, quominus operationes suas perfecte exercerent, ut hic D. Thomas docet, et latius dictum est in superioribus, loco statim citando. D. Thomas ergo quoad hanc quæstionem non est locutus in hoc sensu rigoroso, sed in priori, sive ille proprius sit, sive improprie.

3. Dubium tertium.—*Responsio.*—*Anima Christi num in omnibus potentiis suis directe passa fuerit.*—Tertia quæstio est an anima Christi passa fuerit in omnibus potentiis suis per se ac directe, ex propriis actibus et objectis omnium potentialium. Et hæc est propria quæstio ad rem spectans, et hoc loco intenta. Cui D. Thomas respondet, animam Christi passam esse in omnibus inferioribus potentiis, non tamen in ratione superiori. Et in priori quidem parte hujus responsionis nulla est difficultas, si considerentur ea quæ in præcedenti articulo dicta sunt, et animadvertatur, non vocari hic passionem solum do-

lorem, vel tristitiam (hæc enim formaliter non sunt, nisi in appetitu et voluntate). Sed vocatur passio, omnis immutatio corporis vel animi, ex qua nata sunt oriri dolor vel tristitia. Illud etiam est advertendum, sermonem hic esse solum de potentiis animæ quæ sunt ad cognoscendum et appetendum, quia est sermo de passione animali, seu vitali, et ita in hac parte nulla est difficultas. At vero alia pars negans Christum passum esse in portione superiori, majorem difficultatem et controversiam habet, sed ea est a nobis late disputata in superiori tomo, disp. 38, sect. 2, ubi dixi etiam in portione superiori passum esse Christum tristitiam et dolorem, et exposui, divum Thomam hic esse intelligendum de ratione superiori in ordine ad suum objectum primum, quod est Deus; ita enim ipse seipsum exposuit. Et eodem loco late disputavi, quomodo in eadem voluntate Christi potuerint simul esse gaudium et tristitia, quod D. Thomas articulo sequenti tractat; cui propterea nihil addendum hoc loco occurrit.

ARTICULUS VIII.

*Utrum tota anima Christi in passione fruere-
tur fruitione beata¹.*

1. Ad octavum sic proceditur. Videtur quod anima Christi in articulo illius passionis, non tota fruere-
tur fruitione beata. Impossibile est enim simul dolere et gaudere, cum dolor et gaudium sint contraria. Sed anima Christi tota patiebatur dolorem in tempore passionis, ut supra habitum est. Non ergo poterat esse ut tota fruere-
tur.

2. Præterea, Philosophus dicit in 7 Ethic., quod tristitia, si sit vehemens, non solum impedit delectationem contrariam, sed quamcunque, et e converso. Dolor autem passionis Christi fuit maximus (ut ostensum est²), et similiter delectatio fruitionis est maxima, ut in principio secundæ partis habitum est³. Non ergo potuit esse quod anima Christi tota simul patere-
tur et fruere-
tur.

¹ 3, dist. 15, q. 2, a. 3, q. 2; et Verit., q. 10, a. 11, ad 3, et q. 26, art. 9 et 10; et Quodlib. 1, q. 2, a. 2, corp.; et opusc. 2, c. 238 et 239.

² Art. 6 hujus quæstionis.

³ Q. 4.

3. Præterea, fruitio beata est secundum cognitionem et amorem divinorum, ut patet per Augustinum, in 1 de Doctrina Christiana¹. Sed non omnes vires animæ attingunt ad cognoscendum et amandum Deum. Non ergo tota anima Christi fruere-
tur.

*Sed contra est quod Damasc. dicit, in 3 lib.², quod divinitas Christi permisit carni agere et pati quæ propria. Ergo, pari ratione, cum proprium esset animæ Christi, in quantum erat beata, quod fruere-
tur, passio ejus fruitionem non impedi-
bat.*

*Respondeo dicendum quod, sicut dictum est prius³, tota anima potest intelligi et secundum essentiam, et secundum omnes ejus potentias. Si autem intelligatur secundum essentiam, sic tota anima fruere-
tur, in quantum est subjectum superioris partis animæ, cujus est frui divinitate, ut sicut passio ratione essentiali attribuitur superiori parti animæ, ita e converso fruitio ratione superioris partis animæ attribuitur essentiali. Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentialium ejus, sic non tota anima fruere-
tur, nec directe quidem, quia fruitio non potest esse actus cuiuslibet partis animæ; nec per redundantiam gloriæ, quia dum Christus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ a superiori parte in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec e converso superior pars animæ impedi-
batur, circa id quod est sibi proprium, per inferiorem, consequens est quod superior pars animæ perfecte fruere-
tur, Christo patiente.*

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium fruitionis non contrariatur directe dolori passionis; quia non sunt de eodem; nihil autem prohibet contraria eidem inesse non secundum idem. Et sic gaudium fruitionis potest pertinere ad superiorem partem rationis per proprium actum, dolor autem passionis secundum suum subjectum. Ad essentiam vero animæ pertinet dolor passionis ex parte corporis, cujus est forma; gaudium vero fruitionis ex parte potentie, cui subjicitur.

Ad secundum dicendum, quod verbum illud Philosophi habet veritatem ratione redundantie, quæ naturaliter fit ab una potentia animæ in aliam. Sed hoc in Christo non fuit, ut supra dictum est⁴.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa pro-

¹ Ex c. 4 et 10, tom. 3.

² C. 15, post med.

³ Art. præced.

⁴ In corp. art.

DISPUTATIO XXXIII.

In duas sectiones distributa.

DE PASSIONE CHRISTI IN GENERE.

1. Suppono primo sermonem esse de iis quæ Christus Dominus passus est hominum actionibus et injuriis, præsertim eo tempore quo potestati et manibus eorum est traditus. Nam de cæteris passionibus, laboribus ac doloribus, quæ reliquo vitæ tempore sustinuit, nihil fere in particulari scriptum habemus, quod expositione indigeat; in communi vero satis de hoc diximus in superioribus, et præsertim in 1 tomo, super quæst. 14 et 15 D. Thomæ.

2. Ex quo loco secundo est in præsentibus supponendum, Christum Dominum vere, et non tantum specie sustinuisse passiones omnes, quæ de ipso leguntur, ut dolorem, tristitiam, timorem, et hujusmodi connaturales et irreprehensibiles affectus. Quod late ibi ostendimus, disp. 32, sect. 1 et 3, et disp. 34, sect. 3, et latius disp. 38, sect. 3; et super quæst. 15 D. Thomæ in commentariis art. 5 et 7. Quibus locis et varios errores refellimus, et nonnulla Patrum dicta, præsertim Hilarii, quæ obscuriora videbantur, exposuimus. Rursus, Christum ab hominibus passiones multas sustinuisse, ex historię evangelicæ veritate constat; de causis vero earum, et de fructu qui ex illis ad nos redundavit, nihil nunc dicendum est, tum quod D. Thomas tribus sequentibus quæstionibus de hac re latissime disputat; tum quod in superiori tomo satis a nobis explicata sunt, ut ibi annotavimus. Quid vero hæc passio sit, ex ipso nomine constat, et ex iis quæ in citato loco de tristitia et dolore dicta sunt, et in sequenti sectione amplius explicabitur; igitur duo tantum in genere explicanda supersunt; quæ nimirum fuerint, et quam graves hæc Christi passiones.

SECTIO I.

Quæ passionum genera Christus sustinuerit.

1. Hæretici hujus temporis, non contenti iis passionibus et doloribus qui in Scriptura de Christo referuntur, dicunt ipsum pertulisse inferni cruciatus et dolores. Quod non solum affirmant de anima Christi post mor-

tem (qua de re postea agemus), sed etiam de Christo vivente in hac mortali vita, præsertim eo tempore quo passus dicitur, scilicet, ab illa hora qua in horto oravit usque ad crucem. Cum autem hi hæretici cruciatus et dolores inferni nominant, non intelligunt dolorem ex combustione ignis proveniente, quam vocamus *pœnam sensus*, sed intelligunt *pœnam damni*, seu quamdam participationem ejus, quæ consistit in interna quadam, ac vehementi anxietate atque tristitia, quam dicunt Christum habuisse, eo quod sentiret Deum sibi iratum, seque ita ab ipso derelictum, ut vehementissime timeret ne a morte absorberetur, ac perpetuo a Deo alienatus maneret. Hujus blasphemie primus assertor et inventor fuit Calvinus, quem Brentius, Melanchthon, et alii secuti sunt (ut refert Rob. Bellarm., l. 4 de Christo, c. 8). Sed in hoc errore quamplures hæreses et blasphemie continentur. Primo, quod Christus in passione sua ita senserit Deum sibi iratum, ut de propria salute dubitaverit, quod repugnat, et cum vera Christi divinitate, et cum perpetua beatitudine animæ ejus, et cum summa innocentia, ac perfecta scientia, qua et se immunem omni culpa cognoscebat, et divinam justitiam non ignorabat, quæ neminem sine propria culpa perpetuo damnat; denique pugnat cum verbis ipsiusmet Christi, qui in horto discipulis dixit: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*; et Petro: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Numquid hæc verba sunt hominis sentientis sibi Deum iratum? Postea vero dixit principi sacerdotum: *Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus celi*. Suntne hæc verba hominis de sua salute dubitantis? Deinde in cruce dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*; non ergo formidabat de sua salute, qui etiam alteri, et quidem maximo peccatori, salutem pollicebatur. Quod argumentum notavit Hilarius, lib. 40 de Trinit., ut hunc errorem, antequam natus esset, confutaret. Præterea, Joann., c. 18, sic inquit: *Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant super se, processit, etc.*; non ergo accessit Christus ad passionem ignorans quid sibi eventurum esset, atque adeo nec de salute sua dubitans; quin potius sæpe antea ipse prædixerat: *Filius hominis tradetur ad flagellandum et crucifigendum, et tertia die resurget*. Ac denique, discessurus ex hac vita, dixit ad

Patrem: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*.

2. Secundus error horum hæreticorum est, quod Christo attribuunt vel desperationem, vel certe motus desperationis, et verba inordinate prolata, quibus illum desperationis motum expressit. Quod est hæreticum, ut constat ex dictis in priori tomo, disp. 33, sect. 1; et 34, sect. 2.

3. Tertio errant hi hæretici, quoniam non putant ad redemptionem nostram suffecisse dolores, passionem et mortem, quæ Scriptura de Christo refert. Quod etiam est hæreticum, nam Scriptura sacra non tribuit nostram redemptionem, nisi sanguini et morti Christi, ad Rom. 5, ad Colos. 1, ad Eph. 1, et sæpe alias. Quarto denique errant, quia sine ullo fundamento confingunt hujusmodi genus doloris et anxietatis in Christo. Quia neque in Scriptura fundamentum habet, neque perfectioni, et excellentiæ Christi consonat, quia hujusmodi pœnæ genus conjunctum est vel cum culpa, vel cum magna ignorantia; nec denique ad nostram utilitatem confert. Quia neque ad exemplum, cum non deceat, neque expediat nos hujusmodi actiones imitari; neque etiam ad nostram redemptionem, quia aliæ passiones, quæ in Evangelio narrantur, satis superque fuerunt ad satisfaciendum pro nobis. Non immorabor autem in referendis ac dissolvendis argumentis quibus hi hæretici nituntur, tum quod in eis nihil difficultatis sit, ut videre est in Bellarmino supra; tum etiam quia (si aliquid in ea re potest esse utilitatis) traditum est a nobis priori tomo, locis nuper citatis.

4. Quas Christus passiones suscepit. — *Dæmon per sese non cruciavit Christum*. — Dicendum est ergo primo, Christum Dominum suscepisse tantum eas passiones humanas quas naturali modo ab hominibus tolerare poterat. Non assero passum esse omnes passiones hujusmodi, quæ possibiles sunt. Neque enim fuit igne combustus, neque ense occisus, neque membra ejus fracta sunt, ossave confracta, quæ omnia et infinita similia unus homo ab aliis pati potest; sed assero, quidquid Christus passus est, contineri sub hoc passionis modo. Quod ita declaro, quia non est fingendum Deum per seipsum exagitasse Christum, aut speciali modo vel miraculoso fuisse operatum, ut Christus inusitatas aliquas passiones sustineret, id enim alienum est a Dei benignitate, neque fundamentum ullum habet in Scripturis, aut traditione aliqua.

Quod enim Isai. 53 dicitur Christus *percussus a Deo, et humiliatus*, de morte ac flagellis ejus a Hieron. et omnibus expositoribus, et permissive intelligitur, sicut ad Rom. 8 dicitur: *Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*. Rursus non est etiam fingendum Deum permisisse dæmoni, ut per seipsum illum torqueret suo arbitrio et voluntate. Quia quanquam hoc per se indecens non esset, neque alienum a charitate Christi, si nobis esset necessarium (nam qui permisit se tentari, et in montem ferri a dæmone, permittere etiam posset, se torquere, et dolorem ab eodem pati, et qui passus est a membris dæmonis, potuisset etiam permittere se ab eodem dæmone immediate torqueri, ut alias argumentatur Gregor., ho. 16 in Evangelia), nihilominus tamen asserendum non est ita factum fuisse, quia neque nobis est necessarium, nec id legimus, aut nobis est traditum; sed solum permissum esse dæmoni ut per malos homines Christum affligeret ac contristaret, quantum posset ac vellet, juxta illud Luc. 22: *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum*, id est malignorum spirituum, qui cum hactenus semper per vos me perdere conati sint, nunc tandem permittuntur, quod diu concupierunt, perficere per vos qui eorum estis ministri, ut bene exposuit Jansen., cap. 137 Concor.; et ante eum, Euthym., suo cap. 78 in Luc.; et Lyran., Luc. 22.

5. Ex his ergo concluditur, Christum tantum ea passionum genera sustinuisse, quæ vi et malitia humana effici potuerunt. Quia, seclusa speciali virtute Dei, et immediata actione dæmonis, non superest alius passionis modus, quia (ut supponimus) sermo est de passionibus ab extrinseco illatis, non a naturalibus causis, nec casu, sed virtute et industria alicujus liberi agentis.

6. Secundo dicendum est, in hoc genere sustinuisse Christum omnes quodammodo passiones quas aliquis homo industria hominum pati potest. Hanc conclusionem recte explicavit D. Thomas a. 5, et recte docet intelligendam esse non de singulis speciebus passionum, quia hoc non fuerat possibile, tum quia quædam ex iis passionibus aliis repugnant; tum etiam quia possunt infinitis modis excogitari. Intelligitur ergo de generibus passionum, quia, scilicet, Christus in omni bono humano passus est, in omni exteriori parte corporis, in omnibus sensibus, ab omnibus personis, a conjunctis, ab alienis, Judæis, a gentibus, et sic de reliquis. Solum est advertendum nomine